

Prof. dr. Bratko Kreft

OSEBNOST FRANA KIDRIČA

(Govor na III. kongresu Zveze slavističnih društev FLRJ pred odkritjem spomenika)

Življenje in delo dr. Franceta Kidriča, slovenskega literarnega zgodovinarja, nekdanjega dolgoletnega profesorja in dekana filozofske fakultete v Ljubljani ter soustanovitelja slovenske univerze in Slovenske akademije znanosti in umetnosti, kateri je bil od osvoboditve do svoje smrti tudi predsednik, je skupaj z njegovim najožjim sodelavcem dr. Ivanom Prijateljem zajeto v dobo, ki jo v naši književnosti zastopa tako imenovana Moderna: mlado umrla pesnika Dragotin Kette in Josip Murn-Aleksandrov, pesnik Oton Župančič in Ivan Cankar, ter umetniško najpomembnejši sopotnik zadnjih let Moderne, ki je po svoje iskal poti v novejšo obdobje slovenskega lirskega ustvarjanja — pesnik Alojz Gradnik. Prijatelj in Kidrič pa nista le edina zastopnika naše slavistike in posebej slovenistike v tej dobi, ki je bila v literaturi kakor tudi v slavistiki tako plodna za razvoj naše lepe književnosti in duhovnih znanosti. K zgoraj imenovanima je treba na področju slavistike poleg Prijatelja in Kidriča omeniti še vsaj štiri naše slaviste, ki so rastle iz iste dobe: najstarejšega med njimi: Matijo Murka, ki tvori zvezo tega pokolenja še z Miklošičem, Rajka Nahtigala, Ivana Grafenauerja in Frana Ramovša, h katerim pa je treba poleg mlado umrlega Vatroslava Oblaka šteti vsaj še Jožo Glonarja, prešernoslovca Avgusta Žigona, Avgusta Pirjevca (zadnja sta bila oba žrtvi fašizma in nacizma) ter Antona Breznika. Upravičeno smemo govoriti v tej dobi o celi plejadi pomembnih naših slavistov. Nekateri iz njih, med njimi je vsekakor Fran Kidrič, so se v mladosti šolali pri slavistiki, ki jo je takrat zastopalo delo in osebnost Vatroslava Jagića, Miklošičevega naslednika na dunajski slavistični stolici, ki je imela mednarodni sloves. Fran Kidrič označuje v svojem spominu Jagićev seminar takole:

»Dunajski slavistični seminar je bil v pravem pomenu besede splošno slovanski, saj so se tu zbirali slušatelji od vseh strani in vsak je prinesel s seboj kos svoje domovine. V seminarju se je seveda vsak najraje ukvarjal s svojim narodnim predmetom, a Jagić ni trpel prezgodnje in preozke specializacije. Današnji ljubljanski slavisti bi debelo pogledali, če bi imeli profesorji za nekaj samo po sebi umljivega, da morajo pasivno obvladati vse slovanske jezike in obenem poznati seveda tudi vse slovanske literature. Že takoj prvi teden po prihodu na slavistiko sem na primer dobil v obravnavo za seminarski referat izdajo ruskih bylin, ki jo je oskrbel Rybnikov... Tudi moja tedanja prijateljstva so bila seveda precej splošno slovanska. Med moje ožje znance so spadali:

češki literarni zgodovinar Hýsek, ukrajinski etnograf Zenon Kuzelja, Hrvatje Fan-
cev, Ribarić in Nagy, Srbi Vladimir Čorović, Julka Gjorgjević-Hlapec, Vaso Glu-
šac in še nekateri drugi . . . Jagić je bil polnokrven filolog in mu je bila literarna
zgodovina dejansko tuja, dasi je umel pri predavanjih in v seminarju prijetno
kramljati n. pr. o stari hrvatski in ruski književnosti ali o Puškinu. V svojem
področju je bil vsekakor mojster, ki je znal slušatelje pritegniti in jih tudi pri-
kleniti na svoj predmet. Mnogi ruski, poljski in bolgarski študentje so prihajali
na dunajsko slavistiko pač samo zaradi Jagića . . . Pod njegovim vodstvom sem
se takrat ukvarjal z glagolizmom in v tem okviru je tudi nastala moja disertacija
»Revision der glagolitischen Kirchenbücher« leta 1906. Zaradi stikov s temi pro-
blemi sem doživel tudi prijetno presenečenje. Na nekem hrvatskem protestnem
zborovanju glede cerkvenega glagolizma sem bil namreč na predlog hrvaškega
tovariša izbran za predsednika.«

Pokolenje, h kateremu je pripadal Kidrič, si je že delilo med seboj razna
področja slavistike. Zato so se eni usmerili v jezikoslovje, drugi v literarno
zgodovino, ki je kmalu postala tudi glavna domena Kidričevega življenjskega
dela. Slovenci smo se že od 1848. leta začeli organizirano boriti za svojo uni-
verzo, ki pa smo jo lahko ustanovili šele leta 1919, leto dni po razsulu avstro-
ogrške monarhije. Pokolenje slavistov, kateremu pripada Kidrič, se je takoj
v začetku svojega dela pripravljalo zanjo, in to tako načrtno, da sta si že okrog
leta 1908 Kidrič in Prijatelj razdelila področji svojih bodočih literarnozgodo-
vinskih raziskovanj: Kidrič je prevzel zgodovino slovenske književnosti od po-
četkov dalje do revolucionarnega leta 1848, oziroma do leta 1849, do dobe, ki
je na koncu kronana z delom pesniškega genija Franceta Prešerna, Prijatelj pa
od leta 1848 in Prešernove smrti 1849. leta do najnovejših časov. Napovedala
sta boj diletantizmu, rodoljubnim lažem, »pomotam in potvaram za razne po-
trebe«, kakor je naslovil Kidrič svoj bojeviti članek v »Naših zapiskih«. Tudi
prva večja, že omenjena Kidričeva razprava, ne nosi zaman v naslovu besede
— revizija, marveč je značilna za vse njegovo bogato znanstveno delo.

Na področju naše slavistike je bil to isti boj, ki ga je začel pred njo biti
Ivan Cankar v naši književnosti in javnosti: boj zoper čitalniško primitivnost in
diletantizem ter rodoljubno, psevdoromantično laž. Družba je bila v hudem
vretju. Proti kapitalizmu se je širil odpor ne le v proletarskih množicah v tujini
in doma, marveč tudi med delom takratne mlade inteligence, ki se je začela zbi-
rati okrog časopisa »Naši zapiski«. Ta sicer ne nosi idejno enotnega pečata, ker
so v njem sodelovali razni naši razumniki, ki so bili za svobodo mišljenja in
izražanja. Zato so med njimi pristaši masarikovske idealistične filozofije in nje-
govega političnega, na duhovnih, narodnih in človeških vrednotah zgrajenega
meščanskega demokratizma, prav tako pa prvi zastopniki socialnodemokratsko
usmerjenih intelektualcev, med katerimi so bili nekateri tudi organizirani člani
socialnodemokratske stranke, ki je bila kot »Jugoslovska socialnodemokra-
tična stranka« ustanovljena v Ljubljani že leta 1896, torej dve leti prej ko »Ros-
sijskaja social-demokratičeskaja rabočaja partija«.

Kot mlad literarni zgodovinar se je Kidrič šolal pri takratni najmodernejši
meščanski literarnozgodovinski šoli, ki jo je zastopal pozitivizem. Sam pravi:
». . . Z novimi historičnimi vidiki sem se sicer seznanil že zgodaj, a sem jih po-
stopoma poglobljajl s študijem Taina, Pypina, Schererja in nekaterih drugih lite-
rarnih zgodovinarjev. Slej ko prej pa mi je bilo že tedaj jasno, da ne sme raz-
iskovalec slovenske literature slepo prevzemati tujih metod, pač pa jih mora
sam dognati in izdelati na osnovi posebnosti in potreb svojega predmeta.«

Posamezniki iz tega pokolenja so znali misliti samostojno in samobitno. Tako je Ivan Cankar v svojem predavanju »Očiščenje in pomlajenje« že leta 1918 povedal eno izmed bistvenih misli, ki jo izpoveduje tudi naš socializem ves čas od upora leta 1941, ko je zapisal: »... temeljna načela socializma in zadnji cilji njegovi so last vseh narodov; toda pota, ki vodijo do teh ciljev, si more začrtati le vsak narod zase, po svoji osebnosti, po svojih domačih gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah.«

Prav tako se je znanstvenik Kidrič dobro zavedal, da ni mogoče mehanično in apriorno ustvarjati sintez, ter z naslednjim navedkom že leta 1940 nastopil zoper dogmatizem, ki je dobil po vojni vzdevek — ždanovščina: »Od svetovnega nazora si nisem nikoli dal diktirati nobene sodbe o zgodovinskem dogajanju. Sovražim postopek, ki napiše najprej vsoto, napravi črto in potem šele išče komponente in dokazov. Seveda upoštevam tudi jaz ekonomsko ozadje, toda zgodovinskega dogajanja ne razlagam v tem smislu, da bi vse in vsaka posameznost morala biti neposredni odmev ekonomskih prilik. Zavedam se važnosti osebne iniciative, importa in zlasti še odpora, reakcije na ostarelo stanje. Pozitivističen odnos do gradiva pa ima in mora imeti vsak resen znanstvenik.«

S tem je hkrati kritično poudaril vrednosti pozitivizma tudi za moderno literarno zgodovino, saj je razmerje do njegovih pozitivnih lastnosti podobno, če ne isto, kakor je razmerje marksističnega historičnega in dialektičnega materializma v filozofiji do starega materializma, zlasti do materializma 18. stoletja. Literarnozgodovinski pozitivistični metodi in vidikom je ostal Kidrič zvest vse življenje, le da jih je v zadnjih petnajstih letih svojega življenja in dela skušal razširiti in poglobiti z metodo in pogledi historičnega in dialektičnega materializma. Do njih ne prihaja le po filozofski in politični poti svojega osebnega razvoja, na katerega je neposredno vplivalo tudi revolucionarno-politično in publicistično delovanje njegova sina Borisa Kidriča, ki je poleg Edvarda Kardelja kmalu zavzemal važno mesto v ilegalnem politično-komunističnem in revolucionarnem, marksistično-kulturnem gibanju, marveč tudi z raziskovanjem in delom na široko zasnovani, a žal zaradi nenadne smrti nedokončani monografiji o Prešernu. Pozitivistična metoda in pogledi mu niso več zadoščali, ker se z njih pomočjo ni mogel dokopati do odkritja vseh umetniških vrednot velikega Prešernovega dela.

Tako se je njegova razvojna pot v zadnjem življenjskem obdobju oplajala in žlahnila iz dveh dragocenih virov, ki jih je skušal *tvorno* združiti na koncu drugega dela svoje monografije o Prešernu v sintezi, ki naj bi združevala tako napredne sociološke, literarnozgodovinske kakor tudi estetske ugotovitve. Že leta 1940 je izjavil: »... Ves potek naše literarne tradicije bo treba še določneje in jasneje povezati na eni strani z gospodarskim in političnim ozadjem, na drugi strani pa s stabilnim razvojem likovne in glasbene umetnosti na naših tleh.« Čutil je sam faktografsko preobilje, čeprav za nas še zmeraj tudi po tej plati dragocenega zajetnega dela »Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti«, ki je poleg nedokončane monografije o Prešernu njegovo življenjsko, monumentalno delo, mimo katerega ne bo mogel nikoli več noben bodoči literarni zgodovinar. Zato je istega leta 1940 izjavil: »Pri izdelavi tako obsežnega teksta, kakor je moja 'Zgodovina', ki je izhajala kar celih deset let, so se polagoma med izvedbo pojavljali novi problemi, nove osvetljave in nove kompozicijske zamisli, ki jih je bilo treba upoštevati.« O novi izdaji in redakciji, ki je tudi ni mogel več realizirati, ker mu je to preprečilo barbarsko fašistično in nacistično preganjanje — nekaj časa je bil kot talec tudi v zloglasnem taborišču

Begunje — je dejal: »Kar se tiče razporedbe snovi in razvrstitve problemov, ne bi zadnjih poglavij svoje ‚Zgodovine‘ kdo ve kaj predrugačil, pač pa bi prva uredil po teh. Sploh bi me veselilo prirediti novo izdajo, v kateri bi odpadlo marsikaj, kar sem moral sprejeti v prvo kot dokumentacijo in kar jo pač preobremenjuje.«

Kljub tej avtokritični pripombi ni čas zmanjšal vrednosti njegovega natančnega, zgodovinsko resnico iščočega in razčlenjujočega, na dokumentih in resnici zgrajenega in sintetizirajočega literarnozgodovinskega dela, marveč je v zadnjem desetletju po njegovi smrti *narastla*, ker se zmeraj bolj izkristalizira bistvena vrednost njegovega opusa. To bo najbolje potrdila izdaja njegovih izbranih del, v katerih bo zbramo tudi njegovo številno in podrobno delo, ki je razmetano po raznih domačih in tujih časopisih in h katerim bo treba slej ko prej pristopiti, kar bi bila lepa naloga Slovenske akademije znanosti in umetnosti. H kratki svoji nepopolni označbi njegovega velikega dela, ki je skromna, a hvaležna učenčeva oddolžitev ob odkritju njegove spominske sohe pred Narodno in univerzitetno knjižnico, pa bi rad pred zaključkom navedel za podporo svojih trditev nekaj misli, ki jih je ob njegovi smrti zapisal danes tudi že pokojni veliki srbski slavist dr. Aleksander Belić, čigar zelo pomembnega dela se prav tako kakor Kidričevega, Nahtigalovega in Ramovševega spominjamo na našem kongresu:

»Nema ni jednog djela kulture slovenske — ticala se ona prosvjete, kulturnih ustanova, štamparija i sličnog kojemu nije posvećio pažnju dodajući nešto novo što je on u arhivima pronalazio, ili znatno dopunivši ono što je bilo poznato . . . Za vrijeme svog predsedovanja Kidrič je vrlo mnogo učinio za Slovensku akademiju, koja danas sa punom čašću stoji naporedo sa Jugoslovenskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu i Srpskom Akademijom nauka u Beogradu . . . Djelo Franca Kidriča, koje zrači talentom i velikom radljivošću — *ostat će čvrsto kao granitni spomenik*. Malo je učenjaka za koje se to može reći u onolikoj mjeri u kolikoj za Kidriča . . .«

K meritornim besedam dr. Belića bi dodal le še eno: Kidrič je bil pokonci mož kot znanstvenik in kot človek, nič manj pa ni bil pomemben pedagog, ki je skupaj s svojim najožjim sodelavcem dr. Prijateljem, Nahtigalom in Ramovšem vzgojil več rodov slovenskih slavistov. Z vsem svojim delom in življenjem se je kot do skrajnosti vesten in goreče resnicoljuben učenjak žlahtnega naprednega kova trdno zapisal v anale slovenske, jugoslovanske in mednarodne slavistike, v kateri zastopa svojo samoniklo in značilno osebnost znanstvenika in človeka prav tako častno kot njegov sin Boris v naši revoluciji.

Boris Urbančič

O KRITERIJIH PRAVILNOSTI V KNJIŽNI SLOVENŠČINI

(Nadaljevanje iz prejšnjega letnika)

Iz tega, kar je bilo rečeno doslej, je razvidno, da se knjižna slovenščina že davno ne more zadovoljevati z besediščem dialektov. Spricho množice jezikovnih sredstev, ki jih potrebujemo, nam niti ustvarjanje izrazja z domačimi besedo-